

'טועמיה – חיים'

לחיות עם הזמן בשבת קודש 'מסעי' תשע"ו

הרב מרדכי אלון – נערך ע"י תלמידים

המסע הנצחי ממצרים לירושלים – למעודה ראשונה

חשיבות בפני עצמו, גם מבחינה היסטורית וגם מבחינה רעיונית-פנימית. ואם כך – אלה לא מסעי בני ישראל אשר יצאו מארץ מצרים, שהרי רק במסע הראשון יצאנו ממצרים – עד שהגענו לסכות. המסעות שבלאחר מכן יצאו מסכות, מחשמונה, מיטבתה, מהרי העברים וכו'!

ולפני שניכנס לעומק הענין, רק עוד שאלה אחת נוספת, עקרונית. לכאורה, עיקר הפירוט המובא ברשימה הזו הוא של חניות ולא של מסעות. אנחנו מתקדמים מחניה לחניה בדרך לירדן ירחו, וביניהן אנו נוסעים. לכאורה, הדרך כאן פחות 'מעניינת' אותנו. מדוע 'נתפסנו' כאן דווקא למסעות עד כדי כך שהרשימה והפרשה כולה נקראות בשם זה – 'מסעי'.

שלוש השאלות הללו יובילו אותנו במסע קצר להבנת המושג המופלא 'מסע', ולהארת נקודות במסעי בני ישראל במדבר סיני, ובמדברות חיינו שלנו.

המסע של המשיח

בסוף ספר שמות, עומד רש"י על מהות המושג 'מסע':

לעיני כל בית ישראל בכל מסעיהם. בכל מסע שהיו נוסעים, היה הענין שוכן במקום אשר יחנו שם. מקום הנחיתם אף הוא קרוי מסע, וכן וילך למסעיו (בראשית יג, ג) וכן אלה מסעי (במדבר לג, א), לפי שמקום החנייה חזרו ונסעו, לכך נקראו כולן מסעות.⁴

כלומר – החניה לא כוללת את המסע, אך המסע הוא שם כולל גם לחניה. המסע כולל בחובו גם את הנסיעה אך גם את החניה, ואולי לכן הוא מבטא את מהותו של המדבר ואף יותר מכך – את מהותו של האדם.

המסע הוא לא רק שינוי מקום טכני, ממקום א' למקום ב'. המסע הוא פעולה מדהימה. החידוש הגדול של הפרשה שלנו הוא בנקודה הזו בדיוק – התורה מדגישה לנו כי כל מסע, לא משנה מהו מקום היציאה אליו, כל מסע הוא מסע מארץ מצרים. בעומק, כל מסע של אדם, בכל חיו, הוא מסע היוצא מארץ מצרים - מארץ מצרים של איתם, מארץ מצרים של עלמון דבלתימה, מארץ מצרים של חרדה או של מתקה. נסביר את הדברים.

ספר במדבר, 'ספר הדרך' – מגיע השבוע לסימו. פרשת 'מסעי' הינה הסיכום הכתוב לכל המסעות שעברנו בדרך במשך ארבעים שנות הנדודים במדבר. מעניין כי פרשה זו נקראת תמיד בתוככי ימי בין המצרים. בפירוט רב היא מתארת את כל הנסיעות ואת כל החניות שלנו, מרעמסס שבמצרים ועד לערבות מואב שמעבר לירדן ירחו. הסיכום נכתב בצורה לקונית, כמעט ללא 'הפרעות' והרחבות - שבהן נבקש לעסוק בעזרת ה' בהמשך - אך את עיוננו נתחיל דווקא ברשימה הטכנית לכאורה הזו.

אשר יצאו מארץ מצרים!?

הפרשה פותחת ברשימה של מקומות חניה, כשכמעט ולא מוזכר דבר על מה שקרה בדרך שביניהן. רש"י פותח את פירושו לפרשה בשאלה הקלאסית שבעצם שואלים פה רוב המפרשים:

למה נכתבו המסעות הללו?¹

ובאמת מדוע? לשם מה ייחסה התורה חשיבות לכל שם של מקום ולכל מסע, גם למקומות שאין לנו שום מידע לגבי מה שהתרחש בהם? האם זהו קיצור סטנוגרמי² של קורות עמנו בארבעים שנות המדבר? תשובות רבות ניתנו לשאלה. אנחנו נבקש לעיין בה דרך שתי שאלות נוספות;

הפסוק הפותח את הפרשה נראה ככותרת 'רגילה' לחלוטין:

אֵלֶּה מִסְעֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יָצְאוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְעִבְרָתָם בְּיַד מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן.³

כאומר - להלן רשימת המסעות של בני ישראל אשר יצאו ממצרים. אמנם האמת היא שהפסוק הזה מעורר שאלה שנראית אולי כצדדית, אך יש לה משמעות גדולה: לכאורה הניסוח כאן נראה כלא מדויק. 'מסעי' זה ברבים ואילו 'מסע' זה ביחיד. המילה 'מסע' יכולה לתאר מסע קצר ועצמאי אך גם מסע ארוך שהיו לאורכו חניות רבות – המסע הארוך של בני ישראל ממצרים אל ארץ ישראל. אילו אכן היה כתוב 'זהו מסע בני ישראל', היה מובן שהתורה ממשיכה וכותבת 'אשר יצאו מארץ מצרים', כיון שהכוונה באמת היתה למסע הגדול ממצרים לארץ ישראל, על חניות הביניים שבו. אבל התורה מתארת את 'מסעי בני ישראל אשר יצאו מארץ מצרים'! כלומר, כל יש כאן מסעות נפרדים, שלכל אחד מהם יש

³ במדבר, ל"ג, א'.
⁴ רש"י, שמות, מ', ל"ח.

¹ רש"י, במדבר, ל"ג, א'.
² סטנוגרמה – רשימה בקצרות.

הזו היא עדיין גבולית ומיצרית ביחס למקום שאליו אני יכול וצריך לפרוץ ולהגיע.

אם קמתי הבוקר, ריבוננו של עולם, משמע שעדיין מתוכננים לי מסעות שאני צריך לצאת בהם מ'ארץ מצרים' האישית שלי. נחמד - 'מסע' שונה מ'הליכה'. הליכה מתארת את ההתקדמות, צעד אחר צעד, יתכן אולי שזו אפילו התקדמות מהירה. אבל זו לא הנקודה המהותית של המסע. **עיקר מהותו של המסע היא העקירה מהחניה, ההשתחררות מהמיצר של החניה הקודמת.** לכן 'מסע' מגיע בביטוי 'הסיע דעתו מן העניין' – הוא לא הלך פיסית לשום מקום אחר, אבל מהעניין הזה הוא כבר עקר דעתו לחלוטין. כך גם אצל אחי יוסף –

וַיֹּאמֶר הָאֵישׁ נִסְעוּ בְּנֵי

וכפי שהסביר לנו רש"י שם: 'הסיעו עצמם מן האחוזה'¹². הם נעקרו הלאה מכאן.

כל כך קשה לנו לפעמים לעקור את עצמנו מהמקום הנוח שבו אנו נמצאים. קשה להפוך את החניה הנוחה למוצא, ממנו יש לצאת אל המסע הבא. אבל בני ישראל אנחנו, ואלה מסעותינו – תמיד מארץ מצרים. תמיד יודעים שהחניה היא מיצר לעומת ה'ירדן ירחו' שמחכה שנגיע אליו בסוף הדרך ושאליו נבוא ונביא יחד אתנו את העולם כולו.

מורה דרך

ועוד משפט לסיום. יש כאן סוד גדול, הרבה יותר עמוק. אם כל מה שאמרנו נכון - מסתבר שגם המקום הלא טוב, המקום החשוך והמצריימי ביותר, זה שנדמה לי שנכשיתי בו וכבר אין לי יכולת לצאת ממנו - גם המקום הזה לא נקרא חניה אלא הוא עצמו נקרא מסע. 'כי אשב בחושך' – אני אינני לבד שם – 'ה' אור לי'¹³. ה' נמצא איתי ומאיר לי שם, והוא נותן לי כוח להפוך כל 'מוצא' לנקודת הזנקה למסע. ריבוננו של עולם נותן לי כוח להבין שגם המקום הנמוך ביותר שהגעתי אליו הוא רק מוצא, הוא לא סוף פסוק.

'אלה מסעי בני ישראל' המופלאים. יוצאים מארץ מצרים ומתקדמים ומקדמים את העולם כולו לעבר ירדן ירחו. כל מה שאנחנו עוברים בדרך הוא מוצא למסע, והמסע הוא אף פעם לא לבד - אלא על פי ה'.

אתם יודעים, בעולם החסידות ובתורתו של הבעל שם טוב⁵, ארבעים ושניים המסעות המתוארים כאן הם ארבעים ושניים מסעות וחניות בחייו ובעבודתו של כל אחד ואחת מאתנו. במקומות רבים מתוך המסעות הללו רואה הבעש"ט רעיונות עמוקים מאד הקשורים אלינו - היראה של חרדה, האהבה של מתקה, התאוה הקשה בקברות התאוה ועוד ועוד. אני רוצה להתמקד רק בפירושה של החסידות למקום החניה האחרון –

וַיִּסְעוּ מִהָרִי הַעֲבָרִים וַיִּחַנּוּ בְּעֶרְבַת מוֹאָב עַל יַרְדֵּן יְרֵחוֹ.⁶

ירדן ירחו מוסבר בתורתו של הבעש"ט כשלב הגאולה השלמה, זהו השלב של המשיח. ישעיהו הנביא מתאר את אחרית הימים בתיאורים הכי יפים ופסטורליים שיש:

וְגַר זָאֵב עִם פֶּבֶשׁ וְנֶמֶר עִם צִדִּי וְרִבְיָא וְעֵגֶל וְכִפִּיר וְכִרְיָא וְיַחְדּוֹ וְנַעֲר קָמָן נִהְגַּ בָּם.⁷

אבל השיא הוא בתיאור הנהגתו ומנהיגותו של מלך המשיח:

וְהָרִיחוּ בְּיָרְאָתְךָ ה' וְלֹא לְמִרְאָה עֵינָיו וְיִשְׁפֹּט וְלֹא לְמִשְׁמַע אָזְנוֹ יוֹכִיחֶה.⁸

המשיח ידון את העולם, אך לא לפי מראה עיניו ולא לפי משמע אזניו כפי ששופטים היום. ראייה ושמיעה הינם גורמים שיכולים להטעות את השופט בשר ודם פעמים רבות. המשיח ישפוט את העולם לפי הריח, ביראת ה' שבו הוא יגלה נקודה רוחנית כזו, ריחנית כזו - שאיננה מוגבלת כראיה וכשמיעה - ללא גבולות וללא מיצרים. הריח הולך ומתפשט ולכן הוא נותן לנשמה את הכוח שלה⁹. לכן התחנה האחרונה במסעות היא ירדן ירחו – להורות ולדון בחוש הריח. משיח.

נו, ואיך כל זה קשור אלינו?

יהודי נוסע ממצרים

זה געוואלד. 'אלה מסעי בני ישראל אשר יצאו מארץ מצרים' - ארץ מצרים היא לא רק Egypt הגיאוגרפית. ארץ מצרים היא כל המיצרים שמהם אני נוסע בדרך שלי לירדן ירחו. בני ישראל יוצאים למסעיהם. כל השנים הם יוצאים מארץ מצרים ומבינים שהחניה שהגענו אליה עכשיו, כל זמן שהיא איננה ירדן ירחו עדיין - היא רק המוצא למסע הבא. 'ואלה מסעיהם למוצאיהם'¹⁰. אם הגעתי למקום חניה מסוים ואני אומר לעצמי 'וואלה, מתקה! נחמד פה, מתוק פה - בוא נישאר', אז הפסקתי לנסוע מארץ מצרים, הפסקתי לנוע הלאה מהמיצרים בדרך לירדן ירחו. כלומר - נתקעתי. יתכן שהחניה הזו נהדרת, אבל אני הרי יהודי בלי מיצרים, והחניה

⁵ עי' בעל שם טוב על התורה, על אתר.

⁶ במדבר, ל"ג, מ"ח.

⁷ ישעיהו, י"א, ו'.

⁸ שם, שם, ג'.

⁹ ליקוטי הלכות, א"ח, ברכת הריח, ה', ז'.

¹⁰ במדבר, ל"ג, ב'.

¹¹ בראשית ל"ז, י"ז.

¹² שם ברש"י.

¹³ מיכה, ז', ח'.

לנחם את אב בכוחו של אהרן – לפעודה שניה

וַיִּשְׁמַע הַכֹּהֵנִי מִלֶּדְ עֶרְדְּ וְהוּא יֹשֵׁב בְּגִבַּת בְּאַרְצוֹ כִּנְגֹן כְּבֹא בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. וַיִּסְעוּ מִהָרְ הַהָר וַיַּחֲנוּ בְּצִלְמַנָּה.¹⁷

ורש"י מיד מלמד אותנו:

ללמדך שמיתת אהרן היא השמועה שנשתלקו עניי כבוד וכסבור שניתנה רשות להילחם בישראל.¹⁸

בקיצור, רשימה ארוכה כל כך ופתאום עצירה חריגה כל כך באירוע אחד מכל אירועי המדבר, וכל זה, כמובן, ב'תזמון' מושלם – תמיד בשבוע של ראש חודש אב. אז מה, באמת העניין? מה עושה פה פטירת אהרן? מדוע דווקא פטירה ומדוע דווקא אהרן? ומה פשר התזמון המופלא הזה?

הוי מתלמידיו של אהרן

התשובה היא פשוטה כל כך - פשוטה ועמוקה. אין עוד דמות חוץ מאהרן הכהן שעליה ציוו אותנו חז"ל להיות מתלמידיה. למדנו על אברהם, על משה רבנו, על דוד המלך, אך באף אחד מהם לא נאמר 'הוי מתלמידיו. חוץ מאהרן הכהן:

הלל אומר: הוי מתלמידיו של אהרן – אוהב שלום, ורודף שלום, אוהב את הבריות ומקרבן לתורה.¹⁹

'הוי', אגב, זהו ביטוי שחוזר פעמים רבות במסכת אבות – 'הוי דן', 'הוי מקבל' ועוד – ופירושו: לא רק 'תהיה כזה', אלא תהווה את עצמך לזה בכל יום מחדש. 'הווה מתמשך' - כל הזמן, כל החיים. המסר הראשון שבו פותח הלל הזקן את דבריו במסכת אבות הוא להיות מתלמידיו של אהרן. לכאורה, מה היה חסר בדבריו של הלל אם לא הייתה הפתיחה הפרסונלית הזו ואהרן לא היה מוזכר, אלא רק 'הוי אוהב שלום ורודף שלום וכו'?' - כנראה שיש 'עניין' מיוחד להיות מתלמידיו של אהרן, שבלעדיו אי אפשר להגיע למידות הכתובות במשנה הזו.

בן המלך יוצא למסע

השאלה הבסיסית של פרשת 'ואלה מסעי' היא, כפי שאומר רש"י ואשר בה עסקנו בשיחתנו הקודמת, מדוע נכתבו כל המסעות הללו. והתשובה בסוף היא אחת – כי כל החיים שלנו, בני ישראל אז והיום, הם מסעות. כל חיינו הם מסעות שאנו יוצאים בהם מארץ מצרים, פעם אחר פעם, בדרך לירדן ירחו. בדרך, במסעות, אנו עוברים במדבר, 'בְּאַרְץ לֹא עֵבֶר בָּהּ אִישׁ וְלֹא יֹשֵׁב אֲדָם שָׁם'²⁰, מקום כזה שכלפי חוץ נראה שהכל בו מת, שאין בו לחלוחית אחת של חיים. מדבר הוא מין מקום כזה, שיש בו כל כך הרבה קליפות טמאות, תלושות, שלא מחוברות לשום מקור חיים, שלא מאפשרות למים חיים לפעפע ולצומח לצמוח.

ראש חודש אב מן התורה, מניין?

בכל שנה מחדש, כאשר אני מגיע ל'שני' של פרשת מסעי, אני מתפעם מהתזמון המופלא של הקריאה הזו. אתם יודעים, 'תזמון' זו המילה המודרנית למה שפעם היינו קוראים 'השגחה'...

על איזו השגחה אני מדבר? - בכל התורה כולה אין ולו פעם אחת תיארוך מדויק של יום פטירה של אדם כלשהו, יארציט. איננו יודעים באיזה יום נפטר אברהם אבינו, יעקב או משה רבנו. את כל תאריכי הפטירה המוכרים – משה רבנו ב'ז' אדר, רחל אמנו ב-'א בחשוון וכו', קיבלנו ממסורות חז"ל מאוחרות יותר. התורה, באופן עקבי, איננה מספרת לנו על תאריכי פטירת הצדיקים. רק 'ארציט' אחד מוזכר באופן מפורש בתורה, והוא בקריאת 'שני' שלנו:

וַיִּסְעוּ מִקֶּדֶשׁ וַיַּחֲנוּ בְּהַר הַהָר בְּקֶצֶה אֶרֶץ אֲדָם. וַיַּעַל אֶהֱרֹן הַכֹּהֵן אֶל הָר הַהָר עַל פִּי ה' וַיִּמָּט שָׁם בְּשֵׁנַת הָאֲרָבָעִים לְצֹאת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בַּחֹדֶשׁ הַחֲמִישִׁי בְּאַחַד לַחֹדֶשׁ.¹⁴

מה שמדהים בתזמון הזה הוא שלעולם תיקרא פרשה זו ויחול יארציט זה בשבוע בשנה שחל בו תאריך הפטירה של אהרן הכהן – ראש חודש מנחם אב!

אבל עדיין צריך להבין מדוע הוא נכתב כאן, תוך כדי תיאור המסעות, ולא בעת שהוא התרחש - בפרשת חקת?¹⁵

עצירות בדרך

אבל ישנה שאלה קשה אף יותר ומתוכה נבוא לברר את עניינה של פטירת אהרן ואיזכוריה הייחודיים. הרי פרשת המסעות כולה בנויה ברצף אחד ארוך ללא הפסקות: ויסעו - ויחנו, ויסעו - ויחנו. אירועים רבים וחשובים שאירעו את אבותינו במדבר לא הוזכרו שם אפילו ברמז - מעמד הר סיני, חטא המרגלים, עדת קרח וכו'. גם אירועים שכן הוזכרו, הובאו בקיצור נמרץ וברמיזה. קריעת ים סוף, למשל, נכתבה בשלוש מילים בלבד –

וַיִּסְעוּ מִכַּנֵּי הַהָרֹת וַיַּעֲבְרוּ בְּתוֹךְ הַיָּם הַמִּדְבָּרָה וַיִּלְכְּוּ דֶרֶךְ שְׁלֹשָׁת יָמִים בְּמִדְבָּר אֲתָם וַיַּחֲנוּ בְּמִרְיָה.¹⁶

לעומת זאת, פטירת אהרן, לא רק שהיא מובאת במהלך המסעות, הרי שהיא נפרשת על פני שלשה פסוקים שעוצרים את רצף הרשימה כולה. באמצע מהלך תיאור המסעות, במבנה מדויק ואריתמטי כל כך, מגיעה פתאום מיתת אהרן ומסופרת בשיא הפירוט. ולא רק מיתת אהרן, אלא גם מה שבא בעקבותיה –

¹⁸ רש"י, שם.

¹⁹ אבות, א', י"ב.

²⁰ ירמיהו, ב', ו'.

¹⁴ במדבר, ל"ג, ל"ז-ל"ח.

¹⁵ במדבר, סוף פרק כ'

¹⁶ שם, ל"ג, ח'

¹⁷ שם, שם, מ"מ"א

באותו היום שמת – נולד!

אבל כיצד? איך אפשר להגיע לרגע שבו כבר יריח כל העולם את הבושם האינסופי הזה? בשביל זה צריך להיות מתלמידו של אהרן. הסיבה שבגינה לא עצרה התורה להזכיר לנו שום דבר במהלך תיאור המסעות, אפילו לא את מעמד הר סיני היא כי סיפור המסעות לא בא לתאר מאורעות היסטוריים, אלא הוא בא לתת לנו כוח למסעות במדבר סיני ובמדבר העמים. הוא בא לתת לנו כוח להרים עיניים במסע הקשה ולראות שהמלך מוביל אותנו בו. שגם אם נדמה לנו שאנחנו חטאנו, ושאנחנו הבאנו את המסע הזה עלינו – שנדע כי ריבונו של עולם מוביל אותנו אפילו שם. לכן עצרה התורה ואמרה לנו מהו הכוח: תהיו מתלמידו של אהרן – תאהבו! ראשית כל, תאהב את עצמך, תהיה בשלום עם עצמך, תדע שאתה בן של מלך. וכשתאהב כך, גם לא יימאס לך מאחריים, תוכל להיות אוהב הבריות ולקרבתן מתוך המסעות הללו אל התורה.

המסע בא לרומם אותנו, אבל איך אפשר בלי שניה 'אהרן'? לכן דווקא יום פטירתו נכתב פה. כי כאשר צדיק נפטר זו רק מיתת הגוף, אך מאותו רגע הוא מעביר לנו את כח להמשיך אותו ולהיות הוא, ובכך מופיע 'אהרל'ה' קטן בתוך כל אחד ואחת מאיתנו, שנותן לנו כוח בכל מסעותינו. לאהוב, לאהיב ולהתקרב. אהרן הצדיק, הנקרא בספרים 'שושבינא דמטורניתא', נעשה שושבין שהולך עם כל אחד מאתנו ופותר לנו את העיניים לראות ולהבין כיצד המסע הזה הוא לירדן ירחו.

תמיד תיקרא קריאה זו בשבוע שבו נכנס חודש מנחם אב שבו חרב הבית בגלל שנאת חינוס. כי זה לא מסע של פעם, זהו המסע של היום ממצרים לירושלים, ממדבר העמים לריח הניחוח. שנזכה לנחם אב ולתקן את שנאת החינוס מתוך היותנו תלמידיו של אהרן הכהן – אוהבי שלום ורודפיו, אוהבי הבריות ומקרביהם לתורה.

פעמיים יצאנו למסע במדבר. הפעם הראשונה היא כאן, בספר במדבר שבסופו אנו עומדים על גדות ירדן ירחו, ירדן הריח והמשיח כפי שדיברנו בשיחה הקודמת. הפעם השנייה היא בספר יחזקאל:

וַיְהִי בַשָּׁנָה הַשְּׂבִיעִית בְּחַמְשֵׁי בְּעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ בָּאוּ אַנְשֵׁים מִזְקְנֵי יִשְׂרָאֵל לְדַרְשׁ אֶת ה' וַיֹּשְׁבוּ לִפְנֵי.²¹

שמנו לב לתאריך? בחודש מנחם אב, באים מזקני ישראל אל יחזקאל ושם נאמרים להם הדברים הקשים הבאים:

חַי אֲנִי נְאֻם אֲדֹנָי ה' אִם לֹא בִיד הַזֹּקֵה וּבְיָרֹעַ נְטוּיָהּ וּבְחֶמְהָ שְׁפוּכָה אֶמְלֹךְ עֲלֵיכֶם...

וְהִבֵּאתִי אֶתְכֶם אֶל מְדַבְּרֵי הָעַמִּים וְנִשְׁפָּטִי אֶתְכֶם שֶׁם פְּנִים אֶל פְּנִים פֶּאֶשֶׁר נִשְׁפָּטִי אֶת אֲבוֹתֵיכֶם בְּמִדְבַר אֶרֶץ מִצְרַיִם בְּן אֲשַׁפֵּט אֶתְכֶם נְאֻם אֲדֹנָי ה'.²²

שוב נגזר עלינו לצאת למסע במדבר, הפעם במדבר העמים. שם נעבור את הברורים שלנו, הקשים מאד, שם הקב"ה יישפט אתנו ומשם גם נחזור בצורה מופלאה –

בְּרִיחַ נִיחַח אֶרְצָה אֶתְכֶם בְּהוֹצִיאִי אֶתְכֶם מִן הָעַמִּים וּקְבַצְתִּי אֶתְכֶם מִן הָאֲרָצוֹת אֲשֶׁר נִפְצַתֶם בָּם וּנְקַדְשְׁתִּי בְּכֶם לְעֵינֵי הַגּוֹיִם.²³

כל המסעות שכולנו עוברים, ככלל וכפרטים, מחולקים בעצם לשני סוגים של מסעות. 'מסע' פירושו שאני נעקר מהמקום שאולי היה לי מאד נוח בו ואני יוצא לנדוד כי אני מבין שאני עדיין בארץ מצרים ועדיין לא הגעתי אל ירדן ירחו. אכן, צריך הרבה כוח כדי לצאת למסע. לא רק כדי שיהיה לו סוף טוב, אלא הרבה יותר מזה – כדי לדעת שהוא עצמו טוב, שהמסע הזה בעצמו מרומם אותי ואת העולם למקומות אחרים. לכן הביא רש"י את המשל המופלא בתחילת הפרשה –

מושל למלך שהיה בנו חולה, והוליכו למקום רחוק לרפאותו, כיון שהיו חוזרין, התחיל אביו מונה כל המסעות. אמר לו – כאן ישננו, כאן הוקרנו, כאן חששת את ראשך וכו'.²⁴

עיקר המשל הוא בתחילתו – **דע לך, יהודי, שאתה בן של מלך**. ולמסעות שלך מוציא אותך המלך בכבוד ובעצמו. הוא יודע להיכן בדיוק לקחת אותך כדי שתירפא. ודע עוד כי בסוף תגיע אל היעד, בסוף נגיע אל ירדן ירחו, אל ריח הניחוח, אל הקטורת בבית המקדש.

²³ שם, שם, מ"א.

²⁴ במדבר, ל"ג, א' ברש"י, לפי במדבר רבה, כ"ג, ג'.

²¹ יחזקאל כ', א' ואילך

²² שם, שם, ל"ה-ל"ו

לרשת ולהוריש – לסעודה שלישית

כיצד זוכים בתורה 'מורשה' ובארץ 'מורשה'

על מנת כן תעברו'

לאחר שנסיימה פרשת המסעות, ובטרם תלמדנו התורה מהם גבולות הארץ המובטחת, עוצרת התורה לרגע ועוסקת בסוגיית הורשת הארץ. עסקנו בשבועות האחרונים פעמים רבות בירושת הארץ, אך כאן – בהורשה הכתוב מדבר:

דָּבַר אֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם כִּי אַתֶּם עֹבְרִים אֶת הַיַּרְדֵּן אֶל אֶרֶץ כְּנָעַן... וְהוֹרַשְׁתֶּם אֶת הָאָרֶץ וְיִשְׁכַּבְתֶּם בָּהּ כִּי לָכֶם נָתַתִּי אֶת הָאָרֶץ לְרִשְׁתָּהּ אֹתָהּ.²⁵

רש"י שואל מיד על הפסוקים הללו:

והלא כמה פעמים הוזהרו על כך?²⁶

כבר דובר על זה לא פעם - על העמים, על ההורשה, על מה שיקרה אם לא נוריש - אז מדוע התורה בוחרת לחזור על כך פעם נוספת כאן? הורשה זו מילה מופלאה ואני מבקש ללמוד אותה ביחד לעומק. אין הכוונה כאן להוריש במשמעות של אדם המוריש לבנו רכוש, אלא כאן הכוונה היא למובן של מלחמה, להורשה מיושביה. זו מילה כמעט הפוכה למילה ירושה. המילה ירושה היא פאסיבית לחלוטין - מישהו מוריש ואני יורש. אך הירוש, מסתבר, צריך גם להוריש. ומה יקרה אם לא נוריש?

וְאִם לֹא תוֹרִישׁוּ אֶת יִשְׂכֵי הָאָרֶץ כַּפְּנִיכֶם וְהָיָה אֲשֶׁר תוֹתִירוּ מֵהֶם לְשָׂבִיט בְּעֵינֵיכֶם וְלַצְּנִינָם בְּצַדִּיקָם וְצָרְרוּ אֲתֶכֶם עַל הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתֶּם יֹשְׁבִים בָּהּ.²⁷

כלומר, את מצות ישיבת הארץ, ירושת הארץ, מעכב דבר אחד – ההורשה את עמי הארץ. כך אף עונה רש"י על שאלתו הנ"ל במילים קצרות:

אלא כך אמר להם משה: כשאתם עוברים את הירדן ביבשה, על מנת כן תעברו, ואם לאו – מים באין ושוטפין אתכם.

לא מספיק להתיישב ולרשת אלא צריך להוריש. אני מבקש דרך קריאה זו לנסות ולהבין מושג חדש ישן – 'ארץ מורשה'. זהו מושג שמשפיע על התפיסה שלנו ועל ההתנהלות שלנו בכל יום ויום.

בין ירושה למורשה

יש עוד מושג אחד שנקרא מורשה:

תּוֹרָה צְהַלְנוּ מוֹשֶׁה מוֹרְשָׁה קְהֵלָת יַעֲקֹב.²⁸

בדרך כלל מסבירים ש'מורשה' זה לשון ירושה, כך שהתורה היא ירושה של כל אחד ואחת מאתנו וזה נכון ונפלא. אבל נדמה לי שהפירוש הוא הרבה יותר עמוק מזה. בכל שפה אחרת ודאי שהמילים ירושה והורשה אינן נהגות ואינן

נשמעות דומה. רק בלשון הקודש, באה המילה 'מורשה' ומחברת את שני הדברים הללו.

ירושה היא הפאסיבית מכל הקניינים. בכל קניין אני צריך לעשות דבר, איזושהי פעולה שתגרום לקניין. אני צריך למשוך, להגביה, להעביר, לקחת או לשלם. יש רק צורת קניין אחת שבה אני יכול ללכת לישון במיטתי בלילה ובבוקר לקום עשיר - זוהי ירושה. אין כאן שום מעשה, זהו קניין פאסיבי לחלוטין. מצד שני, זהו הקניין המהותי ביותר – יותר מבכל קניין אחר, החפץ לא רק עובר לרשותי אלא אני, הירוש, ממש נכנס בנעליו ועומד במקומו של המוריש. זהו קניין פאסיבי ומהותי כאחד, שאין עליו שום ערעור.

עד מאה ועשרים שנים טובות לכולנו - יש ירושה ויש ירושה. יש ירושה כזאת שאני ישן במיטה והיא פשוט נכנסת לחשבון הבנק שלי. ויש גם ירושה שמבחינה חוקית, הירושה הזו היא אכן שלי, כמו שאומרים בלשון משפטית, 'דה-יורה', אבל אם יש עליה חולקים, כל מיני אויבים ואימים - וככל שהיא גדולה יותר ומפתה יותר זה אכן כך, כמו שאנחנו יודעים - אם אני אמשיך להתהפך מצד לצד במיטה רוב הסיכויים הם שהיא תמשיך להיות 'שלי' רק דה-יורה, אבל לא אוכל לממש אותה 'דה פקטו'.

ירושות גדולות כאלה נמצאות כל הזמן בסיכון מתמיד, ועל פי רוב, יהיה גם מישהו שירצה למנוע אותך מלהגיע אליהן. אגב, זה לא דווקא מעיד על רוע לב. יתכן שכן, אך זה בעיקר זה מעיד על גודל הירושה ומשמעותה. ירושה קטנה וחסרת משמעות גם לא מזמנת אויבים. רק ירושה גדולה וקדושה ממגנטת אליה אימים רבים כל כך.

אלו שתי המורשות שלנו – ארץ ישראל והתורה הקדושה.

זכות חוקית וזכות ממשית

ארץ ישראל היא לא ארץ ירושה - היא ארץ מורשה. נכון, ירשנו אותה מאבותינו ואבותינו מאבותיהם, אך לא זהו תוקף קניינה. זוהי ארץ ה'. לא אבותינו הם המורשים לנו אותה כי אם בכל דור מחדש, מה' אנו יורשים אותה מחדש וככל יורש – אנחנו כביכול נכנסים לנעליים של המוריש. זוהי ארץ אשר עיני ה' א-להיך בה. איי, כמה ערעורים יש על הירושה הזו. יש כאן חיווי, יבוס, גרגשי וכנעני שכל הזמן בוחנים אותך-אותנו האם אנו באמת ראויים לירושה הזו.

גם יהודי שחי במיקרוניזיה הנידחת ולא ידע ולא שמע שהארץ הזו שייכת לו, או אפילו בכלל לא יודע שהארץ הזו קיימת או לא יודע שהוא בכלל יהודי – יש לו חלק בארץ ישראל בדיוק כמו ליהושע בן נון! הוא יורש חוקי לחלוטין. איש לא יכול לקחת ממנו את חלקו הנצחי בארץ ישראל. אבל 'דה פקטו' –

²⁷ שם, שם, נ"ה.

²⁸ דברים, ל"ג, ד'

²⁵ במדבר, ל"ג, נ"א-נ"ג.

²⁶ שם, נ"א, ברש"י

ממך את התורה הזו, היא שלך. חז"ל אומרים שכל המונע מחברו תורה נקרא 'גוזל' – "שנאמר תורה צוה לנו משה מורשה קהילת יעקב"³². זה כל כך עמוק - כיון שהוא יורש בדיוק כמוך, אתה לא יכול למנוע ממנו תורה, היא שלו. אבל מאידך ובאותה נשימה, תדע לך, ילד יקר, התורה איננה ירושה שיורדת אליך ככה 'על אוטומט', היא מורשה, וצריך לעבוד כל הזמן כדי שהיא תהיה מורשה אמיתית – גם ירושה וגם הורשה.

בין פרשת אלה מסעי לבין פרשת גבולות הארץ באה פרשת ההורשה. איזה שיעור אדיר היא - גם בעברית וגם בחיים. כמה מסעות צריך לעבור בדרך, כדי לזכות לשבת בגבולות שהגביל לנו הקב"ה בארצנו ובתורתנו, וכמה הורשה צריך כדי שהתורה הזו תהיה לנו מורשה, וכדי שארצנו תהיה לנו מורשת עולם, עד שנוכל לומר על שתיהן 'אחזנו ולא עזבנוה' בידי אף אחד.

הרשמה לקבלת "טועמיה" מדי שבוע – בכתובת:

<http://eepurl.com/bC0OHn>

ניתן למצוא מידע ושיעורים נוספים של הרב בכתובת:

www.hithabrut.org

זה לא יכול להתרחש, הירושה לא תמומש. זו ארץ מורשה, ורק אם נדע להוריש את מה שמפריע לירושה הזו להתממש נזכה אף לרשת אותה.

אחווה לא עזובה

עכשיו תשמעו איזה דבר מדהים זה לגבי התורה ש'ציוה לנו משה מורשה'. את הפסוק הזה כולנו מכירים, אומר אותו כל ילד. כתוב בחז"ל²⁹ שזהו הפסוק הראשון שצריך ללמד ילד יהודי כשהוא יודע לקרוא. זהו הפסוק שהקדים משה לכל ברכות השבטים בסוף ימיו³⁰. על המילים 'מורשה קהילת יעקב' שם אומר רש"י שלוש מילים בלבד:

אחזנוה ולא נעזבנה.³¹

גוואלד. זוהי כל התורה כולה. אחווה זו ירושה, כמו בית אחווה ושדה אחווה. נכון, התורה היא אחווה, היא ירושה שאף אחד לא יכול לקחת ממני. היא שלי לגמרי. אותו יהודי חביב ממיקרונזיה מהסיפור הקודם, יש לו שייכות וחלק בתורה, מבחינה חוקית, בדיוק כמו משה רבנו. אתם יודעים מה, תעזבו את היהודי ממיקרונזיה - בואו נדבר עלי, עלינו. ודאי שהתורה שייכת לי ולך, ירושה חוקית 'דה-יורה' לגמרי, אוי - אבל כמה 'חיוי' ו'בוסי' ו'פריזי' יש לי בבטן שמעכבים ועושים הכל כדי שלא אוכל לממש את הירושה הזו דה-פקטו. הירושה הזו לא תהיה שלי באמת אם לא אוריש את 'שבעת העממיצ'קים' שמסתובבים לי בתוך הבטן והראש והלב. כמה הורשה צריך כדי לזכות לירושה הזו. 'תורה צוה לנו משה מורשה'.

זה מה שאנחנו מלמדים את הילדים שלנו ואת עצמנו מהרגע הראשון - תדע לך, מותק, שאף אחד, לעולם, לא יכול לקחת

³¹ שם, שם, ברש"י

³² סנהדרין צ"א:

²⁹ ברכות מ"ב.

³⁰ דברים, ל"ג, ד'